

KAZANÇ KALİTESİNİN GERÇEĞE UYGUN DEĞER MUHASEBESİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: KATILIM BANKALARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Makale Bilgileri

Geliş Tarihi : 21.08.2022
Kabul Tarihi : 20.01.2023
Türü : Araştırma Makalesi
DOI Numarası : 10.55322/mbakis.1165039

Dr. Öğr. Üyesi Yusuf KURT*

Bibliyografik Bilgiler

Kurt, Y. (2023). “Kazanç Kalitesinin Gerçeğe Uygun Değer Muhasebesi Üzerindeki Etkisi: Katılım Bankaları Üzerine Bir Araştırma” *Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi* (Yıl: 2023, Sayı : 69, Sayfa : 277-290)
<https://doi.org/10.55322/mbakis.1165039>

ÖZ

Bu çalışmada 2018-2021 yılları arasında Borsa İstanbul (BIST)’te işlem gören katılım bankalarının gerçeğe uygun değer muhasebesi ile kazanç kaliteleri arasındaki ilişki test edilmiştir. Katılım bankalarına ilişkin gerçeğe uygun değer muhasebesinin ölçümünde işletmelerin kar veya zarar tablosunda raporladıkları “Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kâr Zarara Yansıtılanlar” ve “Gerçeğe Uygun Değer Farkı Diğer Kapsamlı Gelire Yansıtılanlar” kalemlerine karşılık dönem kar/zararı ve toplam kapsamlı gelir/gider kalemleri oranlanmıştır. Kazanç kalitesinin ölçümünde ise toplam tahakkuklar nakit akış yaklaşımı kullanılarak hesaplanmış, daha sonra ise “Healy Modeli” kullanılarak ihtiyari olmayan tahakkukların tutarı tespit edilmiştir. Gerçeğe uygun değer muhasebesi ve kazanç kalitesi arasındaki ilişki çoklu regresyon analizi yöntemi ile test edilmiştir. Analiz sonuçlarına göre katılım bankalarının kar/zarar tablosunda raporladıkları gerçeğe uygun değer farkı kâr zarara yansıtılanlar/dönem kar zarar ile ihtiyari olmayan tahakkuk tutarları arasında anlamlı bir ilişki olmadığı belirlenmiştir. Fakat kontrol değişkeni olarak modelde kullanılan işletme büyüklüğü değişkeni ile gerçeğe uygun değer muhasebesi arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

* Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Özalp Meslek Yüksek Okulu, Dış Ticaret Bölümü, yusufkurt@yyu.edu.tr
orcid.org/0000-0002-1071-4205

Anahtar Kelimeler: Gerçeğe Uygun Değer, Kazanç Yönetimi, Healy Model, Toplam Tahakkuklar

Jel Kodları: M40, M41, M49

THE EFFECT OF EARNING QUALITY ON FAIR VALUE ACCOUNTING: A RESEARCH ON PARTICIPATION BANKS

ABSTRACT

This study tested the relationship between fair value accounting and earnings quality of participation banks traded in Borsa Istanbul (BIST) between 2018 and 2021. In measuring the fair value accounting for participation banks, the period profit/loss and total comprehensive income/expense items reported in the profit or loss statement of the enterprises are proportioned against the items “Fair Value Through Profit and Loss (FVTPL)” and “Fair Value Through Other Comprehensive Income (FVTOCI)”. In the measurement of earnings quality, total accruals are calculated using the cash flow approach. Non-discretionary accruals were determined using the Healy Model. The multiple regression analysis methods was used to determine the relationship between fair value accounting and earnings quality. According to the results obtained from the study, it has been determined that there is no significant relationship between “Fair Value Through Profit and Loss (FVTPL)/ Period Profit And Loss” and “non-discretionary accruals”. However, it has been determined that there is a positive and significant relationship between the firm size variable used in the model as a control variable and fair value accounting.

Keywords: Fair Value, Earnings Quality, Healy Model, Total Accruals

Jel Codes: M40, M41, M49

1. GİRİŞ

Genel olarak finansal kurumlar piyasalarda bulunan fon fazlasını toplayarak ihtiyaç duyanlara transfer eden kuruluşlardır. Bu sayede tasarruflar yatırıma dönüştürülerek ülkelerin refah seviyeleri yükselmektedir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde fon aktarımı konusu ülkelerin içerisinde bulunan finansal problemlerin üstesinden gelinmesi açısından önem arz etmektedir. Faizsiz bankacılık sistemi olan katılım bankacılığında da dini olarak faiz hassasiyeti sebebiyle geleneksel bankalara yatırılmayan fonların faizden arındırılmış bir şekilde toplanarak, yine fon ihtiyacı olanlara faizsiz bir şekilde kullanılması esasına dayanmaktadır. Katılım bankacılığının finansal sisteme olan en büyük katkısı, faiz hassasiyeti ile atıl olarak bekleyen fonların ekonomiye kazandırılmasıdır.

İşletmeler tarafından dönem sonlarında yayımlanan finansal tablolar, işletme paydaşları tarafından yakından takip edilmektedir. Bir işletmenin finansal performansının ölçümünde en önemli faktör kazanç

faktörüdür. Bu açıdan yayımlanan finansal tablolaradaki bilgilerin doğru, güvenilir ve kaliteli olması gerekmektedir. Kazanç kalitesi, gelecekte işletmelerin finansal açıdan sürdürülebilir olma durumunu ifade etmektedir. Kazancın sürdürülebilir olması halinde ise kazançların kalitesi artmaktadır.

Gerçeğe uygun değer konusu Türkiye Finansal Raporlama Standardı (TFRS) 13’de ele alınmıştır. TFRS 13 Madde 9’da gerçeğe uygun değer; piyasada alıcı ve satıcı arasında belirli bir tarihte bir varlığın satımında veya borcun ödenmesinde dikkate alınacak olan değer olarak tanımlanmıştır. Çoğunlukla gerçeğe uygun değer “piyasa fiyatı” olarak da karşımıza çıkmaktadır. Literatürde gerçeğe uygun değer muhasebesi ölçümü konusu incelendiğinde son zamanlarda önemli ölçüde arttığı gözlemlenmektedir.

Aşağıda ulusal ve uluslararası yazında işletmelerin gerçeğe uygun değer muhasebesi ve kazanç kalitelerine ilişkin yapılan çalışmalara değinilmiştir.

2. LİTERATÜR TARAMASI

Gerçeğe uygun değer muhasebesi ve kazanç kalitelerine ilişkin literatür taramasında öncelikle ulusal yazın daha sonra ise uluslararası yazına yer verilecektir.

2.1. Gerçeğe Uygun Değer ve Kazanç Kalitesi Üzerine Yapılan Ulusal Çalışmalar

Özcan ve Kepçe (2021), 2013-2019 yılları arasındaki Türkiye’de faaliyet gösteren 32 banka üzerinde gerçeğe uygun değer muhasebesinin kazanç kalitesinin göstergelerinden birisi olan kazanç kalıcılığına etkisini araştırmışlardır. Çalışmada üç seviye belirlenmiş ve bu seviyelerin kazanç kalıcılığı ile ilişkisi tespit edilmiştir.

Özbay (2021) 2012-2021 yılları arasında gerçeğe uygun değer ile kazanç yönetimi arasındaki ilişkiyi konu edinen çalışmaları literatür analizi ile incelemiştir. Çalışma 25 ampirik araştırma üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmada yapılan çalışmalara ilişkin bulgular, örneklemeler, değişkenler ve kullanılan değişkenlerdeki ilişkinin yönü gibi durumlar incelenmiştir.

2.2. Gerçeğe Uygun Değer ve Kazanç Kalitesi Üzerine Yapılan Uluslararası Çalışmalar

Paoloni vd. (2017) tarafından yapılan çalışmada 2007-2016 yılları arasında Avrupa bankalarının verileri kullanılarak, kazanç kalitesi üzerinde gerçeğe uygun değer muhasebesinin etkisinin ölçülmesi amaçlanmıştır. Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre bankaların kazanç kaliteleri ile gerçeğe uygun değer raporlamaları arasında pozitif bir ilişki olduğu gözlemlenmiştir.

Tutino ve Pompili (2018) bankacılık sektöründe kazanç yönetimi üzerinde yönetim fırsatları ve gerçeğe uygun değeri konu edinen çalışma yapmışlardır. Çalışmada 2011-2016 yılları arasında Amerika ve Avrupa’da borsalarında işlem gören bankaların gerçeğe uygun değer ölçümleri ve kazanç kalitelerine odaklanılmıştır. Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre Amerika bankalarının gerçeğe uygun değer ve kazanç kaliteleri arasında negatif yönlü ve güçlü bir ilişki tespit edilirken, Avrupa bankaları açısından ise anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Takacs vd. (2020) gelişmiş ve gelişmekte olan Avrupa bankalarının verilerini kullanarak, bankaların ortalama kazanç kaliteleri üzerinde gerçeğe uygun değer etkisini araştırmayı amaçlamışlardır. Bu amaç-

la 2006-2018 yılları arasında 409 banka üzerinde yapılan araştırmada bilançoda gerçeğe uygun değer enstrümanlarının artmasının daha yüksek kazanç kalitesine yol açtığı gözlemlenmiştir.

Lilien vd. (2019) tarafından 122 firma üzerinde yapılan çalışmada 2009-2012 yılları arasında gerçeğe uygun değer, kazanç yönetimi ve pazarlıklı satın alma kazancı konuları incelenmiştir. Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre pazarlıklı satın alma kazancının ve özellikle maddi olmayan duran varlıkların Seviye-3 gerçeğe uygun değer tahminlerinin, kazançları düzeltmek amacıyla tutarlı bir şekilde kullanıldığı tespit edilmiştir.

DeFond vd. (2020) kazançların performans değerlendirme rolü üzerinde gerçeğe uygun değer muhasebesinin etkisini araştırmışlardır. Çalışmada net kar ve peşin ödemeler arasındaki bağlantı ile gerçeğe uygun değer muhasebesinin etkisine odaklanılmıştır. Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre net kar ve peşin ödemeler ile gerçeğe uygun değer muhasebesi arasında negatif bir ilişki tespit edilmiştir.

Olaoye ve Ibukun-Falayi (2020) Nijerya’da 2012-2016 yılları arasında mevduat toplayan bankaların kazanç kaliteleri üzerinde gerçeğe uygun değer muhasebesinin etkisini araştırmışlardır. On banka üzerinde gerçekleştirilen analizde bağımlı değişken olarak kazanç kalitesi ve kazançların tahmin edilebilirliği kullanılırken, bağımsız değişkenler ise (Fair Value Through Other Comprehensive Income-FVTOCI) GUD farkı diğer kapsamlı gelire yansıtılan, işletme büyüklükleri ve kaldıraç dereceleridir. Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre bağımsız değişkenlerin tümünün, kazanç kalitesi ile önemli derecede ilişkili olduğu tespit edilmiştir.

Thesing ve Velte (2021) kazanç kalitesi ve gerçeğe uygun değer ölçümüne ilişkin yapılandırılmış bir literatür taraması gerçekleştirmişlerdir. Yapılan araştırmada 48 arşiv bazlı çalışma esas alınmıştır. Araştırmaya dahil edilen işletmelerin gerçeğe uygun değer ölçümlerine ilişkin sanayi kolu, dönem vb. açılarından herhangi bir sınırlandırma yapılmamıştır. Geçmiş çalışmalar beş kategoriye göre sınıflandırılmış ve gelecekte yapılabilecek çalışmalara ilişkin çıkarımlarda bulunulmuştur.

3. KAZANÇ KALİTESİ ÖLÇÜMÜ

Kazanç kalitesi kavramı en genel ifadeyle gelecekteki getirilerin tahmin edilmesindeki kazançların faydası şeklinde açıklanmaktadır (Sakarya ve Koçak, 2016,734). Abdelghany (2005) ve Schipper ve Vincent (2003) kazanç kalitesini karar kullanışlılığı olarak tanımlarken, geçmiş çalışmalar ise kazanç kalitesini üç kategoride tanımlamaktadır. Birinci kategoride yüksek kazanç kalitesinin işletmelerin mevcut performansını yansıttığını, ikinci kategoride yüksek kazanç kalitesi gelecekteki firma karlılığının bir nişanesi olduğunu ve sonuncu kategoride ise yüksek kazanç kalitesinin firma değerinin belirlenmesinde kullanışlı bir ölçüm olduğu vurgulanmıştır. Finansal tablo analistleri ise kazanç kalitesini “kazanç yönetiminin yoksunluğu (yapılmaması)” olarak da tanımlayabilmektedir (Sadıq ve Shafie, 2017,392).

Bu çalışmada kazanç kalitesinin ölçümünde kazanç yönetimine ilişkin ölçüm yöntemi kullanıldığından bu başlık altında yalnızca kazanç yönetimi konusuna değinilecektir.

3.1. Kazanç Yönetimi

Kazanç yönetimi, muhasebe bazlı ölçüm yöntemi içerisinde yer almaktadır. (Bezirgan ve Sakarya, 2022, 47; Çavuş,2018,40). Kazanç yönetimi işletme yöneticilerin finansal raporlar üzerindeki yargı yetkisini kullanması sonucu işletmenin temel ekonomik performansı hakkında bazı paydaşları yanlış yönlendirerek finansal raporlar üzerinde değişiklik yapılması olarak ifade edilebilir (Healy ve Wahlen, 1999,368). Başka bir ifadeyle kazanç yönetimi, işletme yöneticilerinin kendi çıkarları doğrultusunda finansal tablolar üzerinde yapılan kasıtlı müdahaleler olarak da tanımlanabilir. Kazanç yönetiminin kasıtlı yapılan davranışların yanında ayrıca hiç açıklanmayan veya yetersiz açıklanan bilgiler yoluyla da yapılması mümkündür. Kazanç yönetiminin yapılma nedenlerine bakıldığında kar rakamını düşük göstererek vergiden kaçınmak veya işletmeyi ele geçirmek olabileceği gibi, kar rakamının yüksek gösterilerek hisse senetlerinin değerini artırmak veya işletmeyi olduğundan daha iyi bir şekilde yatırımcılara göstermek amacıyla da yapılabilir. Bu tür kazanç yönetimi uygulamaları finansal raporlama kalitesini dolayısıyla da kazanç kalitesini olumsuz olarak etkilemektedir.

Kazanç yönetimi muhasebe politikalarının seçimi ile yapılabileceği gibi, işletme faaliyetlerinin düzeyini değiştirecek kararlar yolu ile veya gider ve gelirlerin sınıflandırılması yolu ile de ortaya çıkabilmektedir (Adıgüzel, 2018, 64).

Literatürdeki çalışmalar incelendiğinde kazanç yönetiminin genellikle tahakkuklar ve finansal oranlar yoluyla hesaplandığı görülmektedir (Sakarya ve Koçak,2016, 734).

3.2. Toplam Tahakkuklar

Kazanç yönetiminin ölçümünde toplam tahakkuk modeline sıkça başvurulduğu görünmektedir. Toplam tahakkuklar, işletme yönetimin inisiyatifinde olan ihtiyari tahakkuklar ve işletme yönetimin inisiyatifinde olmayan ihtiyari olmayan tahakkukların toplamıdır. İhtiyari olmayan tahakkuklar işletmelerin normal faaliyetlerinden hareketle ortaya çıkarken, ihtiyari tahakkuklar ise yöneticilerin takdir yetkisine dayanmaktadır (Bartov, Givoly ve Hayn, 2000, 196). İhtiyari olmayan tahakkuklar işletme yönetiminin karar mekanizmalarına bağımlı olmaksızın işletmelerin performans düzeyi, iş stratejisi, makro-ekonomik olaylar gibi işlemler sonucunda ortaya çıkmaktadır.

Goel (2012)'e göre ihtiyari tahakkukların işletmelerin ekonomik durumlarıyla bir bağı yoktur. İhtiyari tahakkuklar işletmelerde belirli bir düzeyde ortaya çıkması muhtemel olsa bile, işletmenin ve sektörün beklentisinin üzerinde gerçekleşen tahakkuklardır. Finansal tablo kullanıcıları finansal tablolarda tahakkuk tutarlarını rahat bir şekilde görebilmelerine rağmen, ihtiyari tahakkukları görememektedirler (Bayırlı, 2006, 94-95).

Toplam tahakkukların hesaplanma konusuna bakıldığında nakit akışı yaklaşımı veya bilanço yaklaşımları karşımıza çıkmaktadır. Tahakkuk hesaplanmasında bilanço yönteminin kullanılmasının önemli hatalara neden olabileceği belirtilmektedir. Bu nedenle literatürde nakit akış yöntemi daha sık kullanılmaktadır (Önder ve Ağca, 2013, 38). Bu nedenle çalışmamızda nakit akış yaklaşımı tercih edilmiştir.

Nakit akış yöntemi baz alınarak toplam tahakkukların hesaplanması aşağıdaki gibidir (Çavuş, 2018, 43).

Toplam Tahakkuklar = Net Kar- Faaliyetlerinden Elde Edilen Nakit Akışları

Toplam tahakkuk modelinde kazanç yönetimini hesaplamak için öncelikle işletmede olması beklenen tahakkuklar hesaplanır daha sonra gerçekleşen tahakkuklar belirlenir. Gerçekleşen tahakkuklar ile olması beklenen tahakkuklar arasındaki fark ihtiyari tahakkukları göstermektedir. Çalışmada ihtiyari olmayan tahakkuklar literatürde en fazla tercih edilen Healy Modeli ile tespit edilmiştir.

3.3. Healy Modeli

Healy modeline göre ihtiyari olmayan tahakkuklar aşağıdaki gibi hesaplanmaktadır. (Bartov vd, 2001, 425)

$$NDA_t = 1/n \sum_{\tau} (TA_{\tau} / A_{\tau-1}),$$

NDA= Non-Discretionary Accruals (İhtiyari olmayan tahakkuklar)

TA= Total Accruals (Toplam Tahakkuklar)

NDA_t = t yılındaki ihtiyari olmayan tahakkuklar

TA_t = t yılındaki toplam tahakkuklar

A_{t-1} = t-1 yılındaki toplam varlıklar

n = Tahmin dönemindeki yıl sayısını

t = yıllar için alt indisi (t-n, t-n+1..., t-1) göstermektedir.

Healy Modeline göre işletmelerde kazanç yönetimi yapılıp yapılmadığına karar verilirken modelden elde edilen sonuçların incelenmesi gerekmektedir. Eğer sonuçlar birbirinden farklılık gösteriyor ise işletmelerde kazanç yönetimi söz konusu olmaktadır.

4. GERÇEĞE UYGUN DEĞER (GUD) ÖLÇÜMÜ

Standart koyucular gerçeğe uygun değerın birçok durumda kavramsal çerçeve kriterlerini diğer ölçüm esaslarından daha iyi karşıladığına inandıklarından, aldıkları hemen hemen her kararda gerçeğe uygun değeri potansiyel bir ölçüm temeli olarak kabul etmişlerdir (Bratten, Causholli ve Khan, 2012,1). Kavramının muhasebe standartlarına alınması 1980'li yıllara kadar uzamaktadır. ABD'de de 1980'li yıllarda yaşanan Savings & Loans kriziyle birlikte, FASB GUD kavramını daha da geliştirmişlerdir (Senel, Tuncay, Önoğul ve Karşlı, 2011, 60). TFRS 13 Madde 9'da gerçeğe uygun değer; bir varlığın satımında veya borcun devrinde ödenecek fiyat olarak ifade edilmiştir.

Varlık ve borçların ilk muhasebeleştirilmesinde çoğu durumda gerçeğe uygun değer işlem fiyatına eşittir. Finansal varlıklarda gerçeğe uygun değer değişimi ya diğer kapsamlı gelire yansıtılarak raporlanmalı

ya da gerçeğe uygun değer değişimi kar veya zarara yansıtılmak suretiyle muhasebeleştirilmelidir. (Fidan, 2018,1).

Bu doğrultuda gerçeğe uygun değer muhasebesinin ölçümünde toplam dört hesap kalemi kullanılmıştır. Bu kalemler “gerçeğe uygun değer farkı kâr zarara yansıtılanlar” ve “gerçeğe uygun değer farkı diğer kapsamlı gelire yansıtılanlar” ile dönem kar/zararı ve toplam kapsamlı gelir/gider kalemleridir. Başka bir ifade ile “gerçeğe uygun değer farkı kâr zarara yansıtılanlar” ile “dönem kar/zararı”, “gerçeğe uygun değer farkı diğer kapsamlı gelire yansıtılanlar” kalemi ile “toplam kapsamlı gelir/gider” kalemleri oranlanmıştır.

5. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu çalışmada 2018-2021 yılları arasında katılım bankalarının uyguladıkları gerçeğe uygun değer muhasebesi ile kazanç kaliteleri arasındaki ilişkinin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Bu anlamda Albaraka Türk, Kuveyt Türk, Türkiye Finans, Ziraat Katılım ve Vakıf Katılım bankaları analiz kapsamına dahil edilmiştir. Diğer katılım bankalarının analize dahil edilmemesinin nedeni ise 2018 yılı sonrasında faaliyete başlamalarından kaynaklanmaktadır. Diğer katılım bankalarının analize dahil edilmesi halinde bir kısım bankalar dört yıllık veriler üzerinden, diğerleri ise dört yıldan daha az yıllık veriler üzerinden analize tabi tutulacağından elde edilen analiz sonuçları sağlıklı olmayacaktır. Ayrıca Türkiye’de TFRS 9 Finansal Araçlar Standardının 2018 yılından itibaren uygulanmasından dolayı 2018 yılı başlangıç yılı olarak belirlenmiştir.

6. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Çalışmamızda bankacılık sektörü içerisinde faaliyet gösteren katılım bankalarının 2018-2021 yılları arasında yayımladıkları nakit akış tablosu, kar/zarar tablosu, kar/zarar ve diğer kapsamlı gelir tablosu ve finansal durum tabloları incelenerek, katılım bankalarının gerçeğe uygun değer muhasebesi ile kazanç kaliteleri arasındaki ilişki test edilmiştir. Türkiye’de TFRS 9 Finansal Araçlar Standardının 2018 yılından itibaren uygulanmasından dolayı 2018 yılı başlangıç yılı olarak belirlenmiştir. Ayrıca toplam veri sayısını maksimize edebilmek amacıyla belirtilen yıllarda katılım bankalarına ilişkin çeyrek dönemlik veriler kullanılmıştır. Çalışma kapsamında elde edilen veriler Kamuyu Aydınlatma Platformu (KAP)’dan temin edilmiştir.

Katılım bankalarına ilişkin gerçeğe uygun değer muhasebesinin ölçülenmesinde işletmelerin kar veya zarar tablosunda raporladıkları “Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kâr Zarara Yansıtılanlar” ve “Gerçeğe Uygun Değer Farkı Diğer Kapsamlı Gelire Yansıtılanlar” kalemlerine karşılık dönem kar/zararı ve toplam kapsamlı gelir/gider kalemleri oranlanmıştır. Kazanç kalitesinin ölçümünde ise öncelikle toplam tahakkuklar nakit akış yaklaşımı kullanılarak hesaplanmış daha sonra ise “Healy Modeli” kullanılarak ihtiyari olmayan tahakkukların tutarı tespit edilmiştir. Gerçeğe uygun değer muhasebesi ve kazanç kalitesi arasındaki ilişkinin tespit edilmesinde ise çoklu regresyon analizi yöntemi kullanılmıştır.

6.1. Araştırmada Kullanılan Değişkenler

Çalışmada bağımlı değişken olarak gerçeğe uygun değer farkı kâr zarara yansıtılanlar için (FVA1), gerçeğe uygun değer farkı diğer kapsamlı gelire yansıtılanlar içinse (FVA2) değişkenleri kullanılmıştır.

Modelde bağımsız değişken olarak kazanç kalitesi (KK) ve kontrol değişkeni olarak ise işletme büyüklüğü (IB) değişkenleri tercih edilmiştir.

Tablo 1: Araştırmada Kullanılan Değişkenler

Değişkenler	Kısaltmalar
GUD Farkı Kar/Zarara Yansıtılanlar	FVA1
GUD Farkı Diğer Kapsamlı Gelire Yansıtılanlar	FVA2
Kazanç Kalitesi	KK
İşletme Büyüklüğü	IB

6.2. Araştırma Modeli

Araştırmamızda işletmelerin gerçeğe uygun değer muhasebesi ile kazanç kalitesi arasındaki ilişkinin tespit edilmesinde aşağıdaki regresyon modelleri kullanılmıştır.

$$FVA1 = \beta_0 + \beta_1KK + \beta_2 IB + \varepsilon \quad (\text{Model 1})$$

$$FVA2 = \beta_0 + \beta_1KK + \beta_2 IB + \varepsilon \quad (\text{Model 2})$$

6.3. Analiz

Katılım bankalarının 2018-2021 yılları arasında yayımladıkları finansal tablolardan hareketle gerçeğe uygun değer muhasebesi ile kazanç kalitesi arasındaki ilişki analiz edilecektir.

Araştırmaya ilişkin tanımlayıcı istatistikler aşağıdaki gibidir.

Tablo 2: Özet Bilgiler

Değişkenler	Ortalama	Standart Sapma	Minimum	Maksimum
FVA1	.102	.194	.00	.919
FVA2	.769	.836	-3.73	3,47
KK	-.028	.062	-.246	.109
IB	60.170.830	36.839.975	14.533.080	187.376.352

Tablo 2’den elde edilen sonuçlara göre katılım bankalarının gerçeğe uygun değer farkı kâr zarara yansıtılanlar/dönem karı sonucunu veren FVA1 bağımlı değişkeninin minimum değerinin 0,00, maksimum değerinin ise 0,919 olduğu gözlemlenmiştir. Gerçeğe uygun değer farkı diğer kapsamlı gelire yansıtılanlar/ toplam kapsamlı gelir-gider kalemlerinin sonucunu veren FVA2 bağımlı değişkeninin ise minimum

değerinin -3,73, maksimum değerinin ise 3,47 olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca analize dahil edilen katılım bankalarının işletme büyüklüklerinin (IB) minimum değeri 14.533.080 TL, maksimum değeri ise 187.376.352 TL olarak belirlenmiştir. Healy modeli ile ölçülen kazanç kalitesinin (KK) minimum değeri -0,246, maksimum değeri ise 0,109 olduğu görülmektedir.

Doğrusal regresyon analizine geçmeden önce normallik analizinin yapılması gerekmektedir. Bu amaçla değişkenlere ilişkin çarpıklık ve basıklık değerleri test edilerek sonuçlar tablo 3’de sunulmuştur.

Tablo 3: Çarpıklık Ve Basıklık Değerleri

Değişkenler	Skewness	Kurtosis
	İstatistik değeri	İstatistik değeri
FVA1	3.188	11.744
FVA2	1.238	1.491
KK	-.832	2.351
IB	1.592	2.822

Tablo 3’ten elde edilen sonuçlara göre en yüksek Kurtosis değeri 11,744 ile FVA1 değişkenine, en düşük Kurtosis değeri ise 1,491 ile FVA2 değişkenine ait olduğu görülmektedir. Skewness istatistik değerlerine bakıldığında ise en yüksek değerin 3,188 ile FVA1 değişkenine, en düşük değerin ise -0,832 ile kazanç kalitesi değişkenine aittir. Tabachnick ve Fidell (2013)’e göre değişkenlere ilişkin Skewness ve Kurtosis değerlerinin -1,5 ile +1,5 arasında olması, George ve Mallery (2010)’e göre ise değişkenlerin -2 ile +2 arasında değerler alması verilerin normal dağılıma sahip olduğunu göstermektedir.

Yukarıdaki sonuçlara göre referans değerler göz önüne alındığında değişkenlerimizin normal dağılıma sahip olmadığı tespit edilmiştir. Bu durumda normallik varsayımının sağlanması amacıyla değişkenlerin karekökleri alınmış ve sonuçlar Tablo 4’te sunulmuştur.

Tablo 4: Karekökleri Alınmış Değişkenlerin Basıklık Ve Çarpıklık Değerleri

Değişkenler	Skewness	Kurtosis
	İstatistik değeri	İstatistik değeri
FVA1	1,130	1.933
FVA2	.461	.268
KK	.427	-.708
IB	.366	-.702

Karekökü alınmış değişkenlere ilişkin basıklık ve çarpıklık değerlerine bakıldığında elde edilen tüm istatistik değerlerinin -2 ile +2 arasında olması bağımlı ve bağımsız değişkenlerin normal dağılıma sahip olduğunu göstermiştir.

Doğrusal regresyon analizinde değişkenlerin otokorelasyona ve çoklu bağlantı sorununa sahip olmaması gerekmektedir. Bu bağlamda değişkenlere ilişkin çoklu bağlantı sorunu VIF analizi ile, değişkenler arasında otokorelasyon ise Durbin-Watson analizi ile test edilmiştir.

Tablo 5: Çoklu Bağlantı ve Otokorelasyon Sonuçları

Değişkenler	VIF	Durbin- Watson
KK	1.084	
IB	1.084	1.609

Tablo 5'ten elde edilen sonuçlara göre; Çoklu bağlantı sorununa ilişkin VIF değerlerinin 10'dan küçük hesaplanması bağımsız değişkenler arasında çoklu bağlantı problemi söz konusu olmadığını ifade etmektedir (Topaloğlu, 2018, 21). Durbin- Watson değerinin ise 1,5 ile 2,5 arasında olması modelde bir otokorelasyon problemi olmadığını göstermektedir (Küçüksille, 2016, 267)

Model özetleri ise Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6: Model Özetleri

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	.661	.437	.362	.16693
2	.444	.197	.090	.23978

Tablo 6'dan hareketle bağımsız değişkenlerin, bağımlı değişkenleri açıklama gücüne bakıldığında; sırasıyla bağımsız değişkenler, bağımlı değişkenleri birinci modelde yüzde 36, ikinci modelde ise yüzde 9 oranında açıklama gücüne sahip olduğu görülmektedir.

Analiz sonuçlarına geçmeden önce kurulan regresyon modellerin bir bütün olarak anlamlı olup olmadığının test edilmesi gerekmektedir.

Tablo 7: Varyans Analizi Sonuçları

Model		Sum of Squares	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	.324	.162	5.815	.014
	Residual	.418	.028		
	Total	.742			
2	Regression	.212	.106	1.841	.193
	Residual	.862	.057		
	Total	1.074			

Tablo 7’den hareketle varyans analizi sonuçları incelendiğinde birinci modelin anlamlılık düzeyinin 0,05’ten küçük olması modelin anlamlı olduğunu, ikinci modelde ise anlamlılık düzeyinin 0,05’ten büyük olması kurulan modelin anlamsız olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla kurulan ikinci modelimiz olan gerçeğe uygun değer farkı diğer kapsamlı gelire yansıtılanlar ile toplam kapsamlı gelir/gider kalemlerinin kazanç kalitesi ile ilişki kurulmadığı görülmektedir. Başka bir ifade ile ikinci modeldeki bağımsız değişkenler, bağımlı değişkenleri açıklamada yetersiz olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu nedenle kurulan ikinci model kapsam dışına çıkartılmış ve analize birinci modelle devam edilmiştir.

Tablo 8: Gerçeğe Uygun Değer ve Kazanç Kalitesine İlişkin Katsayı Tablosu

Modeller		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients		
		B	Std. Error	Beta	t	Sig.
Gud ve Kazanç Kalitesi (Model 1)	(Constant)	-.257	.185		-1.391	.184
	KK	1.377	.905	.311	1.521	.149
	IB	.141	.050	.365	2.845	.006*

*Katsayının yüzde 1 düzeyinde anlamlı olduğunu göstermektedir.

Gerçeğe uygun değer ve kazanç kalitesine ilişkin katsayı tablosu incelendiğinde Kazanç kalitesini ifade eden KK değişkeninin olasılık değerinin $p > 0,05$ olması elde edilen sonucun anlamsız olduğunu göstermektedir. Fakat işletme büyüklüğü (IB) değişkenine ilişkin olasılık değerinin $p = 0,006$ olması bağımsız değişkenin yüzde 1 düzeyinde anlamlı olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda IB bağımsız değişkeninin FVA1 değişkeni ile pozitif bir ilişki içerisinde olduğu tespit edilmiştir. Francis vd. (2004) ve Gaio (2010)’ya göre değişkenlerin pozitif ilişki içerisinde olması beklenmektedir (Mauro, Guido & Elisa, 2017, 602).

Çalışmadan elde edilen sonuçlar işletme büyüklüğü ile gerçeğe uygun değer muhasebesi açısından Francis vd. (2004) ve Gaio (2010)’nun beklentisi ile uyumlu olduğu fakat Šodan (2015)’in elde ettiği sonuçlar ile farklılık gösterdiği tespit edilmiştir.

7. SONUÇ

Çoklu regresyon yönteminin kullanıldığı bu çalışmada gerçeğe uygun değer muhasebesinin ölçümünde “Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kâr Zarara Yansıtılanlar” ve “Gerçeğe Uygun Değer Farkı Diğer Kapsamlı Gelire Yansıtılanlar” kalemlerine karşılık dönem kar/zararı ve toplam kapsamlı gelir/gider kalemleri karşılaştırılmıştır. Kazanç kalitesinin ölçümünde ise toplam tahakkuklar nakit akışı yaklaşımı kullanılarak hesaplanmış daha sonra ise “Healy Modeli” kullanılarak ihtiyari olmayan tahakkukların tutarı tespit edilmiştir. Eğer işletme yöneticileri kazanç yönetimine ilişkin uygulamalar benimsememişse ihtiyari olmayan tahakkukların tutarında herhangi bir yön değişimi beklenmemektedir.

Araştırmada gerçeğe uygun değer muhasebesi ile kazanç kalitesi arasındaki ilişkinin belirlenmesinde iki regresyon modeli kurulmuştur. Birinci modelde gerçeğe uygun değer muhasebesinin belirlenmesinde kar/zarar tablosunda raporlanan “gerçeğe uygun değer farkı kâr zarara yansıtılanlar” ile dönem kar/zararı rakamları karşılaştırılmıştır. Kazanç kalitesi bağlamında ise ihtiyari olmayan tahakkuk tutarları hesaplanmıştır. İkinci modelde ise gerçeğe uygun değer muhasebesi açısından kar/zarar tablosunda raporlanan “gerçeğe uygun değer farkı diğer kapsamlı gelire yansıtılanlar” ile toplam kapsamlı gelir/gider kalemleri karşılaştırılmıştır. Kazanç kalitesi açısından ise ihtiyari olmayan tahakkuk tutarları hesaplanmıştır. Yapılan analizlerde ikinci modelin anlamlı olmadığı belirlenmiş ve analiz kapsamından çıkartılmıştır.

Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre belirtilen yıllarda analize dahil edilen katılım bankalarının gerçeğe uygun değer muhasebesi ile kazanç kaliteleri arasında bir ilişki bulunamamıştır. Başka bir ifade ile katılım bankalarının kar/zarar tablosunda raporladıkları gerçeğe uygun değer farkı kâr zarara yansıtılanlar/dönem kar zarar ile ihtiyari olmayan tahakkuk tutarları arasında anlamlı bir ilişki olmadığı tespit edilmiştir. Fakat kontrol değişkeni olarak modelde kullanılan işletme büyüklüğü değişkeni ile gerçeğe uygun değer muhasebesi arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Bu ilişkiye göre katılım bankaları büyüdükçe gerçeğe uygun değer muhasebesi kullanımlarının da arttığı gözlemlenmiştir.

Gelecekte gerçeğe uygun değer veya kazanç kalitesi üzerine çalışacak araştırmacılar; Farklı sektörlerde aynı araştırmayı yapabilecekleri gibi, borçlanma oranları ile kazanç kalitesi arasındaki ilişkiye odaklanmaları daha farklı nitelikte çalışmalar ortaya çıkarılmasına katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Adıgüzel, H. (2018). Muhasebe literatüründe kazanç yönetimi teknikleri, *Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi*, 11, 63–76.
- Bartov, E., Givoly, D. & Hayn, C. (2000). The Rewards to Meeting or Beating Earnings Expectations, *Journal of Accounting and Economics*, 33, 173–204.
- Bayırlı, R. (2006). Yaratıcı muhasebe, etik, firma değeri ve örnek bir uygulama, (Doktora Tezi), Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Bezirgan, E. & Sakarya, Ş. (2022). Kazanç kalitesinin ölçümünde muhasebe esaslı yaklaşımlar: Türk bankacılık sektöründen bulgular, *Bankacılar Dergisi*, Sayı 120, 43-67
- Bratten, B., Causholli, M., & Khan, U. (2012). Fair value accounting and the predictive ability of earnings: evidence from the banking industry, *SSRN Electronic Journal*.
- Çavuş, G. (2018). Finansal raporlama kalitesini etkileyen faktörler ve finansal raporların kalitesinin ölçümüne ilişkin yaklaşımlar: BIST imalat sektöründe bir uygulama, Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir
- DeFond, M., Hu, J., Hung & M., Li, S., (2020). The effect of fair value accounting on the performance evaluation role of earnings, *Journal of Accounting and Economics*, 70(2), 1-52
- Fidan, M. M. (2018). IFRS 9 finansal araçlar standardına göre finansal varlıkların sınıflandırılması ve sınıflandırmada kullanılan testler / kriterler, *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 20(1), 1–27.
- Francis J, LaFond R, Olsson P, Schipper K (2004). EQ And The Pricing Effects Of Earnings Patterns. Available at SSRN: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=414142
- Gaio, C. (2010). The Relative Importance Of Firm And Country Characteristics For EQ around the World, *Euro. Accounting Review*, 19(4), 693-738
- George, D. & Mallery, M. (2010). SPSS for windows step by step: a simple guide and reference, 17.0 update (10a ed.) Boston: Pearson
- Goel, S., (2012). Demystifying earnings management through accruals management: an indian corporate study, *Vikalpa*, 37(1), 49–56,
- Healy, P. M. & Wahlen, J. M. (1999). A review of the earnings management literature and its implications for standard setting, *Accounting Horizons*, 13(4), 365–383.
- Küçüksille E., (2016). SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri. Ed. Şeref Kalaycı, Ankara: Asil Yayın
- Lilien, S., Sarath, B. & Yan, Y. (2019). Fair value accounting, earnings management, and the case of bargain purchase gain, *Asian Review of Accounting*, 28(2), 229–253.
- Mauro, P., Guido, P. & Elisa, M. (2017). Fair value accounting and earnings quality (EQ) in banking sector: Evidence from Europe, *African Journal of Business Management*, 11(20), 597–607. H7890*1234567890*213 <
- Olaoye, F.O. & Ibukun-Falayi, O.R (2020). Effect of fair value accounting on earning quality of Nigeria deposit money banks. *KIU Interdisciplinary Journal of Humanities and Social Sciences*, 1(2), 416-428
- Ozbay, D. (2021). Gerçeğe Uygun Değer İle Kazanç Yönetimi Arasındaki İlişkinin Literatür Analizi İle İncelenmesi, *Journal of Economics Finance and Accounting*, 8(4), 174-183.
- Önder, Ş. & Ağca, A. (2013) Toplam Tahakkuk Modelleri İle Türkiye’de Kar Yönetiminin Ölçülmesi: İMKB’de Yer Alan İşletmeler Üzerine Ampirik Bir Araştırma, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi EYİ Özel Sayı*, 35-48

- Özcan İ. & Kepçe, N. Gerçeğe Uygun değer muhasebesinin kazanç kalıcılığına etkisi, *Mali Çözüm Dergisi* 31(167), 13-38.
- Sadiq, M. & Shafie, R. B. (2017). The quality of financial reporting and its measurements. *International Journal of Economic Perspectives*, 11(1). 392-401.
- Sakarya, Ş., & Sünbül Koçak, Z. (2016). Kazanç kalitesi ve yönetiminin işletmelerin finansal performansı üzerine etkisi: ISO 500 işletmeleri üzerine bir araştırma, *Yönetim ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 733-749.
- Senel, S. A., Tuncay, M., Önoğul, Ö., Karlı & C. (2011). Türkiye Muhasebe Standartlarında Yer Alan Bir Değerleme Ölçüsü: Gerçeğe Uygun Değer, *E-Journal of New world Sciences Academy*, 6(1), 48-76
- Šodan, S. (2015). The Impact of Fair Value Accounting on Earnings Quality in Eastern European Countries, *Procedia Economics and Finance*, 32, 1769-1786.
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2013). *Using multivariate statistics* (6th ed.), Boston: Allyn and Bacon
- Takacs, A., Szucs, T., Kehl, D., & Fodor, A. (2020). The effect of fair valuation on banks' earnings quality: empirical evidence from developed and emerging European countries. *Heliyon*, 6(12),
- TFRS 13 Gerçeğe Uygun Değer Ölçümü” Standardı 30/12/2012 Tarihli ve 28513 Sayılı Resmî Gazete(Mükerrer)
- Thesing, J., Velte, P. (2021). Do fair value measurements affect accounting-based earnings quality? A literature review with a focus on corporate governance as moderator, *Journal of Business Economics*, 91(7), 965-1004.
- Topaloğlu, E., E., (2018). Bankalarda Finansal Kırılganlığı Etkileyen Faktörlerin Panel Veri Analizi ile Belirlenmesi, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 13(1), 15-38
- Tutino, M., & Pompili, M. (2018). Fair value accounting and management opportunism on earnings management in banking sector: First evidence, *Corporate Ownership and Control*, 15, 59-69.